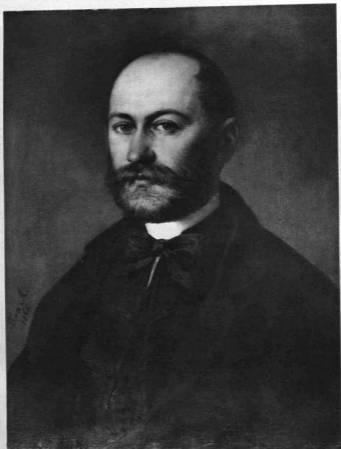

THAN MÓR ŐNARCKÉPE
Világos Thán Károly altábornagy úr tulajdonsa

RÁTH GYÖRGY 1828–1906

„Az igazságnak és a szépségnek élt;
Hit lakta szívéit és nagy akarat.
Tett és ösztönzött, szebb jövőt remélt.
Minden jáva a nemzeté maradt.”
Koronghi Lippich Elek

Ráth György ez arcképe: Than Mór (1826–1899) 1866-ban festette és Ráth-Végh István dr. ajándékozta az Orsz. Ráth György Múzeumnak

THAN MÓR: TARANTELLA TÁNCOLÓK. Róma. 1859
Pósnagy Aladár ár gyűjteményéből

THAN MÓR: MIGNON. 1878
Özv. János Ferencné, szül. János Vilmos aróné tulajdona

THAN MÓR: A HALÁSZAT. Vázlat
Orsz. M. Szépművészeti Múzeum

THAN MÓR: A SZŰRET. Vázlat
Orsz. M. Szépművészeti Múzeum

THAN MÓR EMLÉKEZETE

(1828—1928)

Ha fellebbentjük a méltatlan feledés fátyolát Than Mór alakjáról, egy alkotásban nagy élet és roppant életmunka körvonalai bontakoznak ki előttünk. Az élet mindvégig a nemzeti eszmények, a munka a művészet eszményeinek szolgálatában. Ezernyi festmény alakjai, színel jelennek meg szemünk előtt, s láttára e gazdagságnak megütközéssel kérdezzük, miképpen lehet az, hogy Than Mór alakja feledésbe merült az újabb nemzedékek előtt. Mert hogy valóban így van s emlékéit csak a művészettörténelem őrzi és becsüli meg, arra a magunk tapasztalásán kívül utal ó maga is, amidőn 1899 szeptember havában, Velencében, összeállítja alkotásainak leíróját s e leíróhoz szóló rövid bevezetésében a következő keserű szavakra fakad:

„... mindamellett látható, hogy ennyi munka után valóban jobb anyagi helyzetemnek kellene lenni, de hány festményem ajándék volt, és mennyire rosszul díjaztattam!... És mindezek után mennyire elfeledtek engem otthon, erről szólni sem kívánok.” (Ernst Lajos gyűjteménye.)

Valóban ezren és ezren járnak naponta a keleti pályaudvarban, a Nemzeti Múzeum lépcsőházában, a Vigadóban s más középületekben, látják a díszet, melyet a falfestmények az épületeknek adnak, s nem tudják, hogy alkotójuk kicsoda. Sok száz család körében, egész sor díszteremben képmásokat látnak, amelyeknek legnagyobb része megragadja figyelmünket nemes felfogásával, festői ábrázoló erejével. Érdeklődésünkre, hogy ki festette, csak a legtrikábban kapjuk meg a választ, hogy Than Mór munkája; legtöbbször senki sem tudja az alkotó nevét.

Templomainkat több mint száz egyházi festménye díszíti, anélkül, hogy a hívek megkülönböztetnék azokat a magyar templomokban egyidőben elburiázott mesterember-munkáktól.

A meg nem értésnek és feledésnek ez a mértéke művészeti közviszonyainkban és

művészettörténetünk fejlődésének egy sajátos jelenségében rejlik.

A sok szenvedés látogatta magyarság évszázadokon át alig jutott hozzá, hogy művészettel foglalkozzék. A múlt század közepe táján legjobbjaink indította művészettörténetmozgalom elérte azt, hogy egyes városi középpontokban, leginkább Budapesten, érdeklődés támadt a képzőművészet iránt is, ám ez az érdeklődés aránylag szűk körre szorítkozott és általánosságá hosszú évtizedeken át sem vált. Mindenesetre erőforrás volt arra, hogy lökést adjon a magyar művészet kifejlődésének s megszólaltassa a magyar tehetségeket. Így keletkezett — irodalmunk fejlődésmenetéhez egészen hasonlóan — a *nemzeti festőművészeti irány*, amely óriási haladás a XIX. század első felének e téren mutatkozó állapotához képest s amelynek első nagyszabású képviselője éppen Than Mór. Ebből a történelmi látásból kell elsősorban tekinteniünk alakját és művészetét, hogy kellőképpen értékelni tudjuk érdemét és jelentőségét.

Ez az irány, amely évtizedeken át uralkodott művészetünk történetében s amelyet szeretnek idegen-utazónak felülfentni, idegen példákön tanult ugyan, de teljesen magyar eszmevilágból és látásból termelte ki a maga alkotásait, amelyeknek néhány nagy tehetség egészen sajátos jelleggel adott szorosán vett festési szempontokból is.

Hogy mennyire igaz ez a megállapítás, arra nézve a legjellemzőbb az a hatás, amelyet az 1873. bécsi világkiállításon az akkori magyar festőművészet hatalmas felvonulása keltett. Egyetlen bírálónak sem jutott eszébe a magyarokat, akik között művészettörténetünk legnagyobb nevei szerepeltek, idegen hatások alatt dolgozó művészcsoporthoz tekinteni, hanem ellenkezőben megállapították a magyar festészetnek különleges nemzeti jellemvonását.

Így Friedrich Pecht, a müncheni festőből lett műbíró, könyvének Magyarországáról szóló fejezetében ezt írja:

„A müncheni Karst für Alle megalapítója 1868-ban.

THAN MÓR: JADVIGA GUSZTÁV ÚR ÉS CSALÁDJÁ
Jenny László ár. teléfontos

„A Lajtha szó eredetileg a Letheből származik, mert sehol sem felejtének könnyebben, mint a Lajthán túl... A meglehetősen nagyszámú magyar művészek is azért írának ki, hogy a Lajtha rajtuk, úgy látszik, jlyetén hatással van. Mert ha Düsseldorf-ből vagy Münchenből jövet átélnek rajta, mindjárt elfelejtnek mindent, amit ott tanultak.”

Pechtnek ez a megállapítása nyilván nem a tudásra és képességre vonatkozik, hanem arra a sajátos új vonásra, amelyet a magyar művészet magából kifejlesztett. Ennek bizonyossága, hogy az elfogult, különben érdemes bajor író egyenként nagy elismeréssel emlékezik meg a magyar művészekről, elsősorban „a valóban tehetséges” Than Mórról is.

Még többet mond Ernst Lehmannak ugyancsak a bécsi világkiállítás képzőművészeti részéről szóló könyve, amelyben a rövid néhány év alatt kialakult „*őndülő magyar iskolát*”, — az osztrák író szavai —, így jellemzi:

„A létezésükről való általános tájékozatlansággal szemben Magyarország művészei rendkívül jelentős és meglátásra kényszerítő módon léptek be a modern művészet mérközébe. A mindig öseredeti és a legbensőbb érzésből teremtett magyar képek úgy hatnak a szemlélőre, mint egy a legtöbb embernek idegen és mégis egyszerű és hatalmas világ tanuló. Színben és felfogásban leg többször komoran és szigorúan, a magyar művészek saját nemzeti multjuk mellett maradnak történelmi képességben és hazai tájalk mellett nagyszerű felfogásra és mély érzésre valló tájképeikben... Ezek a jelenbeli alkotások utalás arra, hogy a magyar nemzeti művészetnek talán már a közeli időben még nagyobb jövője van. Sőt a magyarok osztálya már ma mutat valamit, ami még a különben oly szép németbirodalmi osztályból is hiányzik: *kifejezett nemzeti stílust*.”

Könyvének bevezetésében foglalt ez általános megállapítás szellemében Lehmann az egyes festők és művelk méltatásában is keresztiülviszi gondolatát, megállapítva megint a magyar festők saját színjátását és kiélezett erőteljes hatásokra való törekvését, s a legnagyobb méltánylással említi Than Mórnak „A morvamezei csata után” című történelmi festményét.

A maga korából született, a maga korában megértett, s mint az előbbi idézetek mutatják, a külföldön is visszhangot keltett nemzeti művészeti írány a nyolcvanas évek vége felé háttérbe szorult. A nyugaton már régebben megindult új művészeti irányok ostromolták a „régit”: a művészet felfedező utakra indult a naturalizmus és impresszionizmus területére s divattá lett egyedül az újat tekinteni helyesnek és korszerűnek.

Ennek a nem mindentit csendes művészeti forradalomnak súlyát sokan megérezték ama kor nagy művészei közül. Látták az újat, de nem találták meg benne azt, ami számukra a művészet lényegét jelentette. Engedni nem tudtak neki, követni nem akarták, visszavonultak tehát műtermekbe, vissza a nyilvános kiállításoktól. Ezt tette Than Mór is, nem tehetségének korlátja miatt, hanem vagy jellemének következetessége, vagy belső szent művészi meggyőződése folytán. A kor terhe alatt, betegségét is gyötörve, a művészeti közvéleménytől magát elhagyatoitnak érezve, Olaszországba vonult s többé már alig alkotott. Élete, melynek során annyi szép és nagy alkotással gazdagította a magyar művészetet, utolsó évtizedében alkotás nélkül múlt el.

Szerepe és jelentősége ám így is korszakalkotó a magyar művészet történetében. Az első volt a nagyok sorában, akik a magyar művészetet megteremtették. Az első egyike, akik a külföld nagy művészeit központjában is feltűnést keltettek festményekkel. Az első, aki magyar érzést, magyar gondolatot, magyar kép- és színjátást a kor teljes művészeti szintjén szólaltatott meg festményeiben, megnyitotta a nemzeti festészet iránt, a nagy alkotóknak azt a sorozatát, amelyben másodikkal barátja és kortársa, Lotz Károly következett, s amelyet Székely Bertalan őrtárolakja zárt le.

Művei több mint ezernyi arckép, egyházi festmény, egész sor figurális mű, költői gondolatok megabrázolója, életkép, tájkép szerkesztve idehaza és a külföldön. A magyar művészettörténelmi kutatásnak lesz feladata, hogy összeszedje a külföldön, főképp Olaszországban, Bécsben, Párisban, Londonban és másutt levő képeknek leírását és egy-egy képet alkotson Than Mór egész életműnkjáról. Ami előtünk van, oeuvre-jének töredéke, javarészt kiváló bizonyossága nagy

SŐKEZ BÉNYEK KÖRNYELÉBEN, SÉPESVÁROSI ALJAL, KÖRNYELÉBEN, AZ 1894. ÉVI JÚNIUS 20. ALMÁRÓSI CSAPATBAN TÖRTÉNT MEGHÍVÁSRA OTTAL.

1. Barta	2. Székely István	3. Balassa	4. Kócs
5. Miklósné	6. Dósa	7. Nagy István	8. Kócs
9. Székely István	10. Székely István	11. Székely István	12. Székely István
13. Székely István	14. Székely István	15. Székely István	16. Székely István
17. Székely István	18. Székely István	19. Székely István	20. Székely István
21. Székely István	22. Székely István	23. Székely István	24. Székely István
25. Székely István	26. Székely István	27. Székely István	28. Székely István
29. Székely István	30. Székely István	31. Székely István	32. Székely István

„Még a forradalom Mejtébi most igen ériekessé vált aquarell vázlatokkal készítettém, melyek részben Horváth Edmúndnak megrendelésére másoltam is, az eredetiek azonban az akkori Bécsi polia elkofoata — ezek között van még Károlyi Sándor grófnál egy: Görög környezeti vázlatos — és a többi Horváth Edmúnd hagyatékában”. Thás Mór főjegyzése.

As II reprodukált aquarell na Károlyi László gróf gyűteményében van, a Míhi kastélyban.

A gróf ér szives engedélyével közöljük.

tehetségének. Messzire vinne ehelyütt részletezni ezeket az alkotásokat: *Than Mór nagy alakja várja életíróját és minden művének méltatóját*. Itt csak *önarcképére* utalunk, melynek egyik példánya unoköccsének, Than Károly bárónak tulajdonában, másik példánya a Szépművészeti Múzeumban van, s mely a kor legjobb arcképfestőinek magaslátán mutatja őt, több más *portrait-jával* együtt. Történelmi és falfestményei alkotójuk nagy kultúrája s a művészet nemes felfogása mellett jelentős példái a monumentális festészetnek.

Alakja és szerepe a magyar művészet-történetben hasonlatos Vörösmarty szerepéhez és alakjához az irodalomtörténetben.

Hasonlatosak ők nagy tulajdonságaikban, hasonlatosak hibáikban, hasonlatosak felépésükben, szereplésükben, úttörő és útmutató jelentőségükben. Az első nagy magyar költőnek méltó páralakja festészetünkben az első nagyszabású magyar festő.

Nagy tartozásoknak kicsi törlesztése a nagyokról való megemlékezés. Ma, amikor már a történelemél azok a művészeti irányok is, amelyek Than Mór alakját és művészetét, mint amnyi másét is, életének végén háttérbe szorították, tisztán bontakozik ki előttünk a nemzeti festészet korának, s benne az alapvető Than Mórnak jelentősége, s az emlékező utókor igazságot szolgáltat a koral feledéssel szemben érdemének és egyéniségének.

LÁNDOR TIVADAR

A BÉSZTERCEBÁNYAI PLÉBÁNIATEMPLOM CORPUS DOMINI KÁPOLNÁJÁNAK AJTÁJA S KERETÉBEN A HASONLÓLUL ELPUSZTULT SZENT ANDRÁS KÁPOLNA KÖSZÖBRA. 1471